

Hieronymus Bock

(1498–1554)

Otcem botaniky je společně s Brunfelsem označován také Hieronymus Bock, známý též pod latinským jménem Tragus, jež přijal v rámci humanistických tendencí, nebo pod pseudonymem Hieronymus Herbarius. Největší věhlas německému botanikovi vyneslo dílo *Kreütterbuch*, v doslovném překladu *Knihy rostlin*, které v sobě spojovalo podrobnou znalost antické tradice a poprvé v historii také vlastní botanickou zkušenost. Po studiu medicíny a teologie (připojil se k reformnímu hnutí) si Bocka jako svého osobního zahradníka najal Ludvík II., falckrabě ze Zweibrückenu. A právě ve zweibrückenských zahradách se Bockovi naskytlá dokonalá příležitost studovat nejrozličnější místní rostliny a zdokonalovat se v jejich pěstování i určování. Mnoho z druhů později zmínil také ve svém pojednání. Po smrti falckraběte Ludvíka v roce 1532 přešla vláda nad panstvím na jeho bratra Roberta a Bock byl ze svého místa propuštěn. Učenec se tedy uchýlil do Hornbachu a pracoval na své knize *Kreütterbuch*, která vyšla v roce 1539 ve Štrasburku. Kromě toho až do smrti sloužil obci coby luteránský ministrant a lékař. Bockův text nabízí klasický souhrn rostlin a jejich léčivých účinků, jak je popsal Dioscorides, doplněný o několik zmínek

z prací uznávaného řeckého botanika Theofrastose, který žil ve 4. a 3. století př. n. l. Bockův novátorský přínos spočívá především ve zcela novém systému klasifikace, kdy rostliny nejsou řazeny podle abecedy, ale podle toho, jak je lze kultivovat. Práce obsahuje dohromady téměř 800 rostlin a bylin, z nichž mnoho pocházelo

přímo z Německa a odborného popisu se jim dostalo vůbec poprvé. Jednalo se o skutečně revoluční počín, když uvážíme, že do té doby se botanické manuály soustřeďovaly pouze na rostliny známé z období antiky. A co více, na rozdíl od jiných botanických prací, které se objevovaly za Bockova života, zvolil autor jako jazyk pro své dílo němčinu, nikoliv latinu. *Knihy rostlin* *Kreütterbuch* si tak vysloužila uznání coby nejucelenější a nejoriginálnější publikace, jaká kdy na téma botaniky vyšla. První vydání trpělo jediným nedostatkem, kterým byla absence ilustrací. Z nepříjemného neudu se ale vyléčila roku 1546, kdy do ní bylo začleněno 165 tisků rytce Davida Kandela

(1520–1592). V okázalém latinském vydání z roku 1552 dokonce převýšil počet ilustrací 500 položek. Bockova kniha se setkala s nebývalým úspěchem také u čtenářů a během pouhého jednoho století se dočkala celkem deseti vydání.

Lípa

Knihy rostlin *Kreütterbuch* obsahovala velké množství tisků, pro které připravil podklady rytec David Kandel, první vydání ale žádné obrázky neobsahovalo. Kromě portrétu Hieronyma Bocka s latinským pseudonymem (na této stránce) obsahuje kniha také několik stran, na nichž jsou rostliny zasazeny do živých žánrových výjevů, jakým je i zobrazení několika mužů a jedné ženy tančících okolo lípy (protější strana).

Moruše

Morušovník figuruje v klasickém mýtu z Ovidiových Proměn, jak názorně demonstruje jeden z listů knihy rostlin Kreütterbuch. Láscé Pýrama a Thisbé rodiče nepřáli. Mladí milenci se proto rozhodli uprchnout a naplánovali si setkání pod moruší. Thisbé, která na místo dorazila jako první, napadla lvice. Dívka se dala na úprk a pod stromem po ní zůstal pouze zakrvácený závoj. Ten našel Pýramos a v domnění, že jeho láska je po smrti, se nabodl na vlastní meč. Krátce nato spáchá sebevraždu také Thisbé ochromená žalem. Pověst praví, že rumělkové zbarvení plodů moruše pochází právě z krve mrtvých milenců.

Třešeň

Na protější tabuli othrává dvojice venkovanek plody třešně. Jedna z nich stojí na větvi a hází plody druhé, která je chytá do zdvihnuté sukně a bezostyšně ukazuje obnažené ohanbí. Oba žánrové výjevy pocházejí ze třetí části knihy, zatímco předchozí dva oddíly obsahují klasické botanické ilustrace.

Modřín

Opadavý jehličnan se štíhlým kmenem známý jako modřín hojně roste v chladných oblastech po celé severní polokouli. Mnozí učenci včetně Plinia staršího, Vitruvia nebo Isidora ze Sevilly přisuzovali dřevu modřínu celou řadu neobvyklých atributů, mezi něž patří například i žáruzdornost. Také proto jej v Německu uctívali jako posvátný strom. Na ilustraci z Bockovy knihy je zobrazen společně s jelenem, jenž byl dříve taktéž považován za posvátné zvíře.

Jabloň

Již od starých časů představuje jabloň nejen strom poznání, ale také zkázy, neboť její latinský název Malus se velmi podobá slovu malum, tedy zlo. Rozpor zobrazuje téměř barokní ilustrace, na níž se okolí stromu hemží hady. Lze předpokládat, že se jedná o odkaz na biblického Adama a Evu, kteří utrhli ovoce ze zapovězeného stromu (podle řeckého překladu šlo o fík) a tím uvrhli zkázu na celé lidské plémě. Na truchlivý osud lidstva jako memento mori poukazuje i lebka usazená opodál.

Réva

Detailní tisk z dílny Davida Kendala zobrazuje révu obalenou trsy šťavnatých hroznů. Ručně kolorovaná ilustrace inspirovaná výjevem z Bible zachycuje stařešinu Noema, jak mátožně polehává v opileckém opojení u kořenů rostliny. Jeho synové Šém, Chám a Jáfet nahého otce zakrývají pláštěm a zahanbeně na něj shlížejí.

Zimostráz

Následující tisk téhož autora velmi nápaditým způsobem zachycuje zimostráz vždyzelený. U kořenů stromu stojí kohout, ropucha a Satan, jenž se velmi obezřetně pokouší vzdálit ze scény. Zobrazení ďábla vykazuje mnoho z dobových rysů: kromě exaltované odpudivosti je ďábel vypodobněn s netopýřmi křídly, drápy nebo kozím ocasem.